

Kezükkel gondolkodók

A Székely Nemzeti Múzeum kiállítása

BALÁZS SÁNDOR

Vigadó Galéria, 2018. VIII. 23. – IX. 30.

Körkép

foto: Berényi Zsuzsa

NAGY IMRE: *A kútnál*, 1934, HUNGART © 2018

A műalkotás sosem önmagában, befogadó közegére való tekintet nélkül létezik. A festmény vagy a plasztika vagy bármely esztétikai ismérvekkel rendelkező, jellemezhető tárgy csak úgy válhat művé, ha egy adott kultúra értékközössége műalkotásként tartja számon, ha akként képes tekinteni rá. Hans Georg Gadamer kitételével élve: amennyiben a befogadó közösség feladatként tudja vállalni a műalkotást. És hogy egy közösség mit tekint művészetnek, s miként tekint annak produktumaira, az sokat elárul gondolkodásmódjáról, habitusáról, önszemléletéről, hiszen azt éli, ami benne, körülötte létező.

Székelyföld lakói mintegy másfél évszázada gyűjtik és őrzik, szemlélik és értelmezik a Gyárfás Jenő festőművész nevét viselő képtár alkotásait. Szeptember végéig hasonló lehetőség nyílt Budapest tárlatlátogatói előtt is, már ami a munkák megtekintését illeti. Ugyanis a Székely Nemzeti Múzeum régi vágya teljesült, s közel háromezres képzőművészeti gyűjteményének egy szűkebb

KORONDI JENŐ:
Éva, 1970-es évek
HUNGART © 2018

foto: Berényi Zsuzsa

válogatása az elmúlt évszázadból, csaknem 80 műtárgy, köztük néhány plasztikai alkotás, valamint grafikai művek vendégtárlata volt megtekinthető a Pesti Vigadó galériájában *Panteon* címmel.

Bretter György, a kiváló esszéista-filozófus említi, hogy a székely ember „a spontán önkinyilvánítás, a kéz gesztusain keresztül megkerüli a magasabb elvonatkoztatásokat, és elmondja a fogalmakon kívüli cselekvésben mindazt, amit az életről csak tud.” E megállapítás valóságát a Székely Nemzeti Múzeum kiállítása s leginkább annak festészeti anyaga igazolja. A természet, a táj, a föld és az ember közelsége, együvé tartozása másutt talán kevésbé nyilvánvaló, mint ebben a térségben, Székelyföldön. A mára egyre kevésbé, ám nemrég még erős archaikus zártsággal jellemezhető vidék a szűkebben mért termőföldekkel és vad tájakkal, hegyekkel változatos képet nyújt, s ez nyilván közvetlen inspiráló forrás a képzőművészek számára. Az elgondolásában hagyományosabb világot képviselő festészeti anyag csak enyhén széttartó, többnyire a természet látványából, a székelyföldi mindennapok világából meríti témáit táj- és életképek, csendéletek formájában. Uralkodó a figurális, realista jelleg, az absztrakt művészet irányába történő elmozdulás ritkábban, inkább a plasztikai művek körében, valamint a 70-es években még fiatalabb alkotók (Bodosi Dániel, Hervai Zoltán, Kosztándi Jenő) esetében tapasztalható.

A kiállítótérben és a közlekedőtérben mintegy tematikus égtájként van jelen az a négy festett munka, amelyek jellegüknél és méretüknél fogva az egyes falsíkok középpontjában nyertek elhelyezést, mint az adott fal nem túl feszesen felfogott tematikáját reprezentáló alkotások. Az alföldi tájnak s a parasztábrázolásnak elkötelezett Koszta József *Mezőn* (1904) című munkáján két kévét kötöző nóalak jelenik meg; tőle balra Nagy Imre alkotása, *A kútnál* című (1934) látható. A mezítelen, idomait szabadon feltáró hölgy sokaság ugyan korsók társaságában jelenik meg, ám mégsem döntő, hogy vízért érkeznek, mert erőteljesebb a szinte mitologikus légkör. Mohy Sándor konstruktív hatásokat mutató *Építkezők* (1975), valamint Nagy Albert *A tiszta forrásnál* (1966) című, helyzet- vagy életkép jellegű műve a további két falsík középpontjába került. Közül pedig számosan ismert és kevésbé ismert, különböző generációkhoz tartozó művész rokon tematikájú alkotásai jelennek meg. Ám talán indokolatlan az egyes nemzedékek elkülönüléséről szólni, amikor fontosabb a szemléleti rokonság vagy erős hasonlatosság Gyárfás Jenő és Ziffer Sándor, Mattis Teutsch János és Jakobovits Miklós, Börtsök Samu és Barabás Márton, Szolnay Sándor és Varga Nándor Lajos, Mágori Varga Béla és Nagy Pál vagy Baász Imre és Cseh Gusztáv munkái között.

A festészeti anyagtól indokoltan és kényszerűen különül el, de kevésbé szerencsés módon paravánfalakon látható az a tucatnyinál alig több grafikai alkotás, amelyek között néhány kiváló darab is akad. Plugor Sándor *Tavaszi III.* című munkája klasszikus-metaforikus grafikai

fotó: Berényi Zsuzsa

ZIFFER SÁNDOR: *Nagybányai táj*, 1925, HUNGART © 2018

fotó: Berényi Zsuzsa

JAKOBOVITS MIKLÓS: *Csendélet*, 1975, HUNGART © 2018

fotó: Berényi Zsuzsa

MATTIS TEUTSCH JÁNOS: *Lélekvirág*, 1922 körül, HUNGART © 2018

gondolkodás lenyomata. Megnevezésében ugyan kitüntetetten a természetre, annak ciklikus változásrendjére utal, valójában antropomorf jellegű. A kép előterében egy férfi s egy nő alakja tűnik fel, fölöttük két együtt szárnyaló madár, míg oldalt, de kissé az emberpárba fonódva egy éppen ágaskodni készülő ló látszik, amelynek hevületét a hátán álló férfi igyekszik megfékezni. Fritz Kimm *Földművesportréja* egyszerű grafikai eszközökkel, kevéssel képes jelentőset megmutatni. Az erőteljes, kissé előrehajló férfitest visszafogott dinamikát sugároz, ugyanakkor a lehajtott fej bizonytalanságot kelt, hogy aztán az egymás felé tartó kezek kérdésességbe sodorjanak mindent.

A szobrok többségének közös jegye az egy tömbbe, egy tömbből való fogalmazás – jellegzetesen kőben és fában, noha néhány fémszobor is kiállításra került. Márkos András *Rossz anyja (Budai Ilona)* című munkáján az anyja jobb karját-öklét intőn vagy inkább fenyegetően emeli a magasba, noha a kéz nem lép ki a szobortömbből. Persze nem ettől rossz, ha rossz – akár féltő is lehetne –, hanem mert fekvő-guggolva két gyermekét tapossa. Jecza Péter *Dantei világ* és *Ikrek* című kompozíciói modernebb hangvételű képviselnek, miként Balogh Péter *Kánon* vagy Román Viktor *Attila szekere* című munkája is. Vida Géza *Eső* című alkotása magasra emelkedik, köpenyféle védi az alatta-benne meghúzódó, esőbe öltözött asszonyalakot.

Korondi Jenő *Gráciák* című domborműve nőalakjainak érzékenyen megtört teste a fény játszótere, szilvamaghoz hasonlatos fejük egyben a koronájuk. *Éva* című fémszobor a kiállított anyag talán legimpozánsabb, legmesszebb ható darabja, mivel szemléletében, alkotói felfogásában egyidejűleg hordoz a hagyományhoz, a kulturális emlékezethez visszakapcsoló mozzanatokot s egykor modernként megjelenő szobrászati megoldásokat. A szobortest középső harmadában telt, bőséget árasztó idomok fent és lent egyre letisztultabb, filigránabb formákba torkollanak, csaknem geometrikus jellegű öltének. Nyilván szerényebb méreténél és jellegénél fogva nem kerülhetett megfelelőbb, frekvenciáltabb helyre, noha...

A tájaknak fizikai jellemzőiken túl létezik metafizikájuk, sőt génuszuk. Az útikönyvek erről nemigen tudnak szólni, kevéssé tudják láthatóvá tenni ezt. Sokkal inkább a művészetek, elsők közt is a vonalak, színek és formák nyelvén szóló képzőművészet, a festészet és a grafika vagy a formáknak teret és tömeget biztosító szobrászat. A Székely Nemzeti Múzeum válogatott kiállítási anyaga ebbe enged bepillantani: egy határon túli térség olykor kuriózumként ható génuszába, ahogyan az a képzőművészet eszközkészlete révén megmutatkozhat. Persze e tárlat nem csupán a szemlélőnek, a szemlélődésnek is szól. Többek között arra mutathat rá, hogy az anyaországbeli, egyébként is sok színben megjelenő „helyi” kultúra mellett az ország-határokon túl jelentős gyűjtemények léteznek csak

fotó: Berényi Zsuzsa

NAGY PÁL: *Tanyák*, 1970-es évek, HUNGART © 2018

részben ismert és bemutatott formában, s ezek szervesen kapcsolódnak az előbbihez. Annak mérlegelése kerülhet most terítékre, hogy milyen szerepet játszhat a jelenben-jövőben és mennyiben képes kiegészíteni, esetleg új inspirációkat nyújtani a hazai mellett a határon túli, onnan fogalmazódó magyar művészet.

A cikk megjelenését a B. Braun támogatta.